

Arcadi Pla i Masmiquel respon

Arcadi Pla i Masmiquel responde

Hemos pedido al arquitecto Arcadi Pla i Masmiquel, que no necesita ninguna presentación, una aportación especial pues, su experiencia en los diferentes campos de actividad de nuestra profesión en Cataluña es excepcional. Profesor, autor de proyectos de obras premiadas, con competencia probada en campos tan alejados como los de la construcción, la administración y/o la crítica de la arquitectura, él era la persona adecuada para hacerlo, y su respuesta nos lo demuestra así.

ARQUITECTONICS: En los últimos cincuenta años, la arquitectura catalana ha sido reconocida por todo el mundo como una de las más interesantes y originales: ¿Cuáles son las razones que, a su juicio, han motivado este reconocimiento?

Arcadi Pla i Masmiquel: *Mi reflexión sobre este tema quedaba ampliamente definida en el texto que preparé en el año 1997 por encargo de Colegio de Arquitectos de Cataluña, con motivo de la celebración del XX aniversario del Congreso de Cultura Catalana. El texto hacía referencia a esos veinte años pero, dada su extensión, abarcaba otras épocas más amplias. En este sentido, creo que una buena respuesta a la primera pregunta será reproducir el texto de la mencionada ponencia íntegramente:*

«La arquitectura no expresa simplemente, de manera subjetiva, las inquietudes individuales de un arquitecto, sino que, dada su complejidad, refleja esfuerzos e intenciones de toda la colectividad, porque, para que la obra arquitectónica sea realidad, requiere una ejecución con una actividad compleja. Un edificio es básicamente un ingenio de la civilización

Hem demanat a l'arquitecte Arcadi Pla, que no necessita cap presentació, una aportació especial, perquè la seva experiència en els diferents camps d'activitat de la nostra professió a Catalunya és excepcional. Professor, autor de projectes d'obres premiades, amb competència provada en camps sovint tan allunyats, com el de la construcció, l'administració i/o la crítica d'arquitectura, ell era la persona adequada per fer-ho, i la seva resposta així ens ho demostra.

ARQUITECTONICS: *Als darrers cinquanta anys l'arquitectura catalana ha estat reconeguda arreu del món com una de les més interessants i originals. Quines són les raons que, segons el vostre parer han motivat aquest reconeixement?*

Arcadi Pla i Masmiquel: La meva reflexió sobre aquest tema quedava llargament definida en el text que vaig preparar l'any 1997 per encàrrec del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya amb motiu de la celebració del XXè aniversari del Congrés de Cultura Catalana. El text feia referència a aquests vint anys però, atesa la seva extensió, abastava altres èpoques més àmplies. En aquest sentit, crec que una bona resposta a la primera pregunta serà reproduir íntegrament el text d'aquella ponència:

«L'arquitectura no expressa simplement, de manera subjectiva, les inquietuds individuals d'un arquitecte sinó que,

que es la respuesta a una necesidad de la sociedad y es, por tanto, un reflejo fidedigno de ella, de su estructura social, política y económica; de su clima, vegetación y topografía; de su capacidad organizativa y tecnológica; de las habilidades mentales, manuales y artísticas de sus individuos; de sus aspiraciones de futuro, y de la manera de ver, valorar o respetar el pasado. En definitiva, un reflejo cultural de primer nivel que describe cada período de la historia. Dada esta característica, era evidente que cuando se planteó el Congreso de Cultura Catalana, en 1977, la situación de la arquitectura reflejaba el período de dictadura de la que salíamos, con una incidencia nula en la obra pública, y un tímido y ligero movimiento, básicamente centrado en una burguesía con una cierta voluntad de proyección cultural y la capacidad suficiente para destacar, con la arquitectura de las casas unifamiliares o en algunas realizaciones de nivel superior, en la vivienda y la construcción fabril. Ahora bien, las conclusiones del ámbito de arquitectura y diseño del Congreso de Cultura Catalana (1977) hacían una referencia genérica muy superficial a la situación de la arquitectura, aunque no estaban desprovistas de la carga de reivindicación política propia de aquel momento.

Desde el punto de vista de la política estructural, la reivindicación básica de los temas de protección del patrimonio arquitectónico y de la política de vivienda iba encaminada a conseguir estructuras administrativas de autogobierno, criticando, de manera discreta, la estructura franquista.

En lo referente a la política lingüística, se hacía referencia a la "postración idiomática" y a la necesidad de normalizar la situación ya desde la

atesa la seva complexitat, reflecteix esforços i intencions de tota la col·lectivitat perquè, per tal que l'obra arquitectònica esdevingui realitat, necessita una execució amb una activitat pluridisciplinària complexa. Un edifici és bàsicament un *enginy* de civilització que és la resposta a una necessitat de la societat i n'és, per tant, un reflex fidedigne, de la seva estructura social, política i econòmica; del seu clima, vegetació i topografia; de la seva capacitat organitzativa i tecnològica; de les habilitats mentals manuals, i artístiques dels seus individus; de les seves aspiracions de futur, i de la manera de veure, valorar o respectar el passat. En definitiva, un reflex cultural de primer ordre que descriu cada període de la història.

Atesa aquesta característica, era evident que, quan es va plantejar el Congrés de Cultura Catalana l'any 1977, la situació de l'arquitectura reflectia el període de dictadura de la qual sortíem, amb una incidència nul·la en l'obra pública i un tímid i lleuger moviment, bàsicament centrat en una burgesia amb una certa voluntat de projecció cultural i la capacitat suficient per destacar-se, amb l'arquitectura de les cases unifamiliars o en algunes realitzacions de nivell superior, en l'habitatge i la construcció fabril. Ara bé, les conclusions de l'àmbit d'arquitectura i disseny del Congrés de Cultura Catalana (1977) feien una referència genèrica molt superficial a la situació de l'arquitectura, encara que sense estar desprovistes de la càrrega de reivindicació política pròpia d'aquell moment.

Des del punt de vista de política la estructural, la reivindicació bàsica dels temes de protecció del patrimoni arquitectònic i de la política d'habitatge anava encaminada a aconseguir estructures administratives d'autogovern, i criticava, de manera discreta, l'estructura franquista.

Pel que fa a la política lingüística, es feia referència a la «prostració idiomàtica» i a la necessitat de normalitzar la situació ja des de l'ensenyament. Una mínima, gairebé inexistent, referència als discapacitats, curiosament de-

enseñanza. Una mínima, casi inexistente, referencia a los minusválidos, curiosamente dedicada de manera central a los invidentes y, finalmente, una cierta reivindicación de la “existencia” de los Países Catalanes en el ámbito de arquitectura y diseño.

El documento, pues, exponía de manera muy somera algunos aspectos reivindicativos, sin centrar realmente la problemática arquitectónica como disciplina específica ni, por supuesto, como disciplina “nacional”.

¿Existía en el año 1977 una arquitectura catalana?

¿Existe hoy en día, en 1997, una arquitectura catalana?

La pregunta sería aplicable a cualquier país, sea en el 1977 o en la actualidad, en 1997.

También en cualquier ámbito del Congreso se podrían plantear igualmente estas preguntas preocupantes, referidas a la existencia o no de nuestro país como realidad nacional completa.

La conciencia colectiva de ser es lo que caracteriza la identidad de pueblos y los países. Por tanto, para que exista una identidad sectorial referida a un ámbito cualquiera (cultura, industria, literatura, arte, etc.) previamente debe existir una realidad identitaria objetiva, compartida y aceptada colectivamente de manera mayoritaria.

De entrada, una nación sin estado tiene una situación desfavorable, a menos que sus ciudadanos, como es nuestro caso, estén dispuestos a una lucha tozuda y feroz por su identidad. La historia reciente demuestra que la “regionalización” del hecho nacional es cada vez más evidente. Por tanto, en el momento actual, cualquier análisis se enfrenta a esta realidad negativa, más amplia, más profunda,

dicada de manera central als invidents i, finalment, una certa reivindicació de l'«existència» dels Països Catalans en l'àmbit d'arquitectura i disseny.

El document, doncs, exposava de manera molt succinta alguns aspectes reivindicatius, sense centrar realment la problemàtica arquitectònica com a disciplina específica ni, per descomptat com a disciplina «nacional».

Existia a l'any 1977 una arquitectura catalana?

Existeix avui dia, el 1997, una arquitectura catalana?

La pregunta seria aplicable a qualsevol país, fos al 1977 o a l'actualitat, el 1997. També en qualsevol àmbit del Congrés es podrien fer d'igual manera aquestes preguntes preocupants, referides a l'existència o no del nostre país com a realitat nacional completa.

La consciència col·lectiva d'ésser és el que caracteritza la identitat dels pobles i dels països. Per tant, perquè existeixi una identitat sectorial referida a un àmbit qualsevol (cultura, indústria, literatura, art, etc.) cal prèviament una realitat identitària objectiva, compartida i acceptada col·lectivament de manera majoritària.

1

2

por muy optimista que sea la visión subjetiva que la quiera valorar.

La reflexión sobre estos temas quiere ser esta visión subjetiva que pretendo aportar a las conclusiones de la visión actual de los últimos 20 años.

La historia de la cultura arquitectónica en Cataluña nos demuestra que sólo en aquellos periodos en los que la identidad nacional ha sido más asumida es cuando el país ha sido capaz de dar resultados arquitectónicos del máximo nivel, recogiendo en un solo hecho la singularidad específica del pequeño país que somos, con aportaciones, en ocasiones, de carácter universal.

Así, en el periodo de construcción nacional, nuestro románico resulta significativo e influyente; en la consolidación, el arte gótico repite la misma capacidad de proyección. Después de siglos de crisis, aunque con realizaciones interesantes en los periodos renacentista y barroco, esos ejemplos no tendrán un parangón hasta finales del siglo XIX, en que la Renaixença possibilita un reencuentro con las capacidades colectivas de creación de un arte nacional específico, vinculado a la cultura de las vanguardias internacionales.

Nuestro Modernismo volvió a ser entonces una expresión singular de una realidad local, a un tiempo vanguardista y singular. Poco valorada en su momento, con los años, fue integrándose dentro del cuerpo diferenciador básico de nuestra historia y es aún, más que nunca, expresión de una personalidad propia de ámbito universal. El impacto de las nuevas corrientes europeas y la falta de desarrollo de la especificidad del Noucentisme, que necesitaba mejores condiciones para madurar, desdibujado precisamente por la política de la época, desembocó en un siglo XX lleno de grandes esperanzas, que

D'entrada, una nació sense estat té una situació desfavorable, a menys que els seus ciutadans, com és el nostre cas, estiguin disposats a una lluita tossuda i aferissada per la seva identitat. La història recent demostra que la «regionalització» del fet nacional és cada cop més evident. Per tant, en el moment actual, qualsevol anàlisi s'enfronta a aquesta realitat negativa, més àmplia, més fonda, per optimista que sigui la visió subjectiva que la vulgui valorar.

La reflexió sobre aquests temes vol ser aquesta visió subjectiva que pretenc aportar a les conclusions de la visió actual dels darrers 20 anys.

La història de la cultura arquitectònica a Catalunya s'evidencia quan el país ha estat capaç de resultats arquitectònics del màxim nivell, recollint en un sol fet la singularitat específica del petit país que som, amb aportacions a vegades, de caràcter universal.

Així, en el període de construcció nacional, el nostre romànic esdevé significant i influent; en la consolidació, l'art gòtic repeteix la mateixa capacitat de projecció. Després de segles de crisi, encara que amb realitzacions interessants en els períodes renaixentista i barroc, aquells exemples no tindran un paral·lel fins a finals del segle XIX, en què la Renaixença possibilita un retrobament amb les capacitats col·lectives de creació d'un art nacional específic, lligat a la cultura de les avantguardes internacionals.

El nostre Modernisme va tornar a ser, doncs, una expressió singular d'una realitat local, que esdevingué capdavantera i singular. Poc valorada al seu moment, amb els anys, va anar formant part del cos diferenciador bàsic de la nostra història i és encara, més que mai, expressió d'una personalitat pròpia d'àmbit universal. L'impacte dels nous corrents europeus i la manca de desenvolupament de l'especificitat del Noucentisme, que

muchas veces, la velocidad histórica impidió desarrollar.

La radicalidad de los cambios en la Europa de los años veinte y treinta hace que Cataluña, aun manteniendo el liderazgo con un racionalismo comparable al de países más avanzados, viva de manera dramática, con la guerra civil, uno de los ataques más importantes de su historia, con la clara intención de acabar con su identidad diferenciada.

La etapa franquista se manifiesta, pues, como un período vacío y oscuro en el que las aportaciones positivas quedan adscritas a aspectos de creación individual, casi restringidas en el contexto doméstico de la casa unifamiliar, la industria familiar o las operaciones inmobiliarias de dimensión reducida. Si bien es cierto que en los años sesenta se amplían considerablemente la dimensión y la cantidad de las realizaciones, no es hasta los años setenta, ya en plena transición, cuando empezáramos a encontrar características diferenciadas. Ahora bien, si en los años cincuenta y sesenta, las realizaciones son equiparables a las efectuadas por los arquitectos de Madrid, en la coincidencia de lo que podríamos denominar el realismo (o el neorealismo), propia de una sociedad en búsqueda del desarrollo y, por tanto, de carácter intimista y austero (en contraste con la pomposa arquitectura oficial), vemos que a principios de los setenta se produce una ruptura cultural premonitrice de los grandes acontecimientos de final de siglo que ahora estamos viviendo, y, en el ámbito de arquitectura, como en el del arte en general, se entra en un período acelerado de cambios y desconcierto, propios de una etapa de transición; este momento era poco propicio para encontrar una estructura suficientemente significativa que marcara el período con realidades su-

necessitava millors condicions per fructificar i que va quedar desdibuixat precisament per la política de l'època, va desembocar en un segle XX ple de grans esperances, que moltes vegades la velocitat històrica va impedir desenvolupar.

La radicalitat dels canvis a l'Europa dels anys vint i trenta, fa que Catalunya, encara que mantenint el lideratge amb un racionalisme comparable a països més avançats, visqui de manera dramàtica, amb la guerra civil, un dels atacs més importants de la seva història, amb la intenció clara d'acabar amb la seva identitat diferenciada.

L'etapa franquista es manifesta, doncs, com un període buit i obscur, en el qual les aportacions positives queden adscrites a aspectes de creació individual gairebé restringides en el context domèstic de la casa unifamiliar, la indústria familiar o les operacions immobiliàries de dimensió reduïda. Si bé és cert que als anys seixanta s'eixamplen considerablement la dimensió i la quantitat de les realitzacions, no serà fins als anys setanta, ja en plena transició, quan hi comencem a trobar característiques diferenciades. Ara bé, si als anys cinquanta i seixanta, les realitzacions són equiparables a les efectuades pels arquitectes de Madrid, en la coincidència del que en podríem dir el realisme (o el neorealisme), propis d'una societat en la recerca del desenvolupament i, per tant, de caràcter intimista i auster (en contrast amb l'ampul·losa arquitectura oficial), veiem que als primers setanta es produeix un trencament cultural premonitrice dels grans esdeveniments del final del segle que ara estem vivint, i, en l'àmbit de l'arquitectura, com en el de l'art en general, s'entra en un període accelerat de canvis i desconcert, propis d'una etapa de transició; aquest moment era poc propici per trobar una estructura prou significativa que marqués el període amb realitats prou consistents. Van ser uns anys d'enorme debat polític teòric, en què es va oblidar que la realitat continuava essent construïda; per això, des del punt de vista actual,

ficieamente consistentes. Fueron unos años de enorme debate político teórico, olvidando que la realidad continuaba siendo construida y, por tanto, los resultados, desde el punto de vista actual, nos parecen de una gran ingenuidad, por no decir candidez.

Pero el retorno de la democracia abrió grandes expectativas, a todos los niveles, con respecto al carácter emblemático de la arquitectura y, por tanto, todas las estructuras de poder, formadas inicialmente por personas con poca experiencia política pero con gran voluntad de progreso, emplearon considerables esfuerzos en exteriorizar la imagen del país a través de las grandes –y pequeñas– obras públicas. De manera que en los primeros años ochenta, con los ayuntamientos renovados y la estructura de poder territorial centrada en la Generalitat de Catalunya, ocurren una serie de hechos que propician un florecimiento espectacular y esperanzador en todos los ámbitos que hacen que la arquitectura pase a ser la imagen física de la renovación. Para bien y para mal, la arquitectura está de moda.

Al mismo tiempo, en el progreso y la evolución de la cultura arquitectónica en general (en los países desarrollados) se abre un proceso de desconcierto en la investigación de una serie de -ismos, cada uno de los cuales entierra el anterior en el mar de confusión que se ha llamado el postmodernismo.

Los críticos y estudiosos de todas partes manifestaron muchas veces el desasosiego con el que se seguían las nuevas aportaciones, más motivadas por una voluntad de sustitución en la investigación de la novedad por la novedad (a la manera de la alta costura). Con este espíritu, se evidenciaron un gran número de

els resultats ens semblen d'una gran ingenuïtat, per no dir candidesa.

Però el retorn de la democràcia va suscitar grans expectatives a tots els nivells respecte al caràcter emblemàtic de l'arquitectura i, per tant, totes les estructures de poder, formades inicialment per persones amb poca experiència política però amb gran voluntat de progrés, van esmerçar esforços considerables a exterioritzar la imatge del país per mitjà de les grans –i petites– obres públiques. De manera que als primers anys vuitanta, amb els ajuntaments renovats i l'estructura de poder territorial centrat en la Generalitat de Catalunya, s'esdevenen una sèrie de fets que propicien un floriment espectacular i esperançador en tots els àmbits que fan que l'arquitectura passi a ser la imatge física de la renovació. Pel bo i pel dolent, l'arquitectura està de moda.

Al mateix temps, en el progrés i l'evolució de la cultura arquitectònica en general (als països desenvolupats) s'obre un procés de desconcert en la recerca d'una sèrie d'ismes, cada un dels quals enterra l'anterior dintre del mar de confusió que s'ha anomenat el postmodernisme.

Els crítics i estudiosos d'arreu van manifestar moltes vegades el neguit amb què eren seguides les noves aportacions, més motivades per una voluntat de substitució en la recerca de la novetat per la novetat (a la manera de l'alta costura). Amb aquest esperit, s'evidenciaren molts errors motivats per l'eclosió de noves tecnologies poc contrastades o creades amb poc gruix, que desapareixien amb la mateixa espectacularitat amb ell què es presentaven.

En aquest context, la racionalitat, la claredat i el rigor del plantejament, la discreta elegància, el cost controlat i, en general, el realisme de la nostra arquitectura, va aparèixer en l'esfera mundial com una aportació del més alt nivell, valorada especialment per l'absència d'esnobisme o la

errores, motivados por la eclosión de nuevas tecnologías, poco contrastadas o creadas con poca solidez, que desaparecían con la misma espectacularidad con que se presentaban.

En este contexto, la racionalidad, la claridad y el rigor de planteamiento, la discreta elegancia, el coste controlado y, en general, el realismo de nuestra arquitectura aparecieron en el contexto mundial como una aportación de más alto nivel, valorada especialmente por la ausencia de esnobismo o falsa sofisticación, aún manteniendo grandes dosis de creatividad. En cierto modo, nuestra manera de hacer era herencia directa del Noucentisme, que no pudo expresar sus ideas de orden, elegancia y seriedad en su momento histórico. Nuestra arquitectura, influenciada siempre por las tendencias europeas, basada en el carácter mediterráneo de su clima y cultura, ha tenido siempre características diferenciadas de las de los pueblos del entorno, a pesar de que, siendo la evolución un reflejo de la comunicación inter-cultural, ha compartido ideas con ellas (y ahora también con la americana y la asiática). Ha mantenido un carácter diferencial, como respuesta a la realidad diferente de su territorio, de sus costumbres, leyes y tradiciones.

Los años ochenta: coincidiendo con el reencuentro democrático de una cierta idea del país diferenciado, han sido muy generosos, con realizaciones de todo tipo, especialmente en los ámbitos de la arquitectura escolar, sanitaria y, en general, de equipamientos culturales (teatros, bibliotecas, museos, restauración de monumentos, auditorios, etc.).

Se puede decir que las expectativas del año 1977 se han visto superadas demucho y, aunque no tengamos la

falsa sofisticació, encara que mantenint grans dosis de creativitat. Segons com, la nostra manera de fer era hereva directa del Noucentisme, que no havia pogut expressar les seves idees d'ordre, elegància i seriositat en el seu moment històric. La nostra arquitectura, influenciada sempre per les tendències europees, basada en el caràcter mediterrani dels seu clima i cultura, ha tingut sempre característiques diferenciades de les dels pobles de l'entorn, encara que, essent l'evolució un reflex de la comunicació intercultural, ha compartit idees amb elles (i ara també amb l'americana i l'asiàtica). Ha mantingut, però, un caràcter diferencial, com resposta a la realitat diferent del seu territori, els seus costums, lleis i tradicions.

Els anys vuitanta han estat, doncs, paral·lelament amb el retrobament democràtic d'una certa idea de país diferenciati, molt generosos, amb realitzacions de tot ordre, especialment en els àmbits de l'arquitectura escolar, sanitària i, en general, d'equipaments culturals (teatres, biblioteques, museus, restauració de monuments, auditoris etc.)

Es pot dir que les expectatives de l'any 1977 s'han vist superades amb escreix, i, encara que no en tenim la perspectiva adequada, probablement haurà estat una de

3

4

perspectiva adecuada, probablemente habrá sido una de las épocas más ricas y fructíferas en la cual nuestra arquitectura ha sido bien valorada dentro y fuera del país.

Si bien la obra pública ofrece una sólida imagen, no podemos afirmar lo mismo de la obra privada, a pesar de que, con los años, la influencia de la primera ha ido incorporándose también al clima general. Los resultados han sido muy significativos, pero puntuales. Nos ha faltado aún una buena cantidad de arquitectura de nivel medio. Tenemos un desequilibrio en la mayoría socioeconómica, política y profesional, que no proporcione el florecimiento de una arquitectura media de calidad que soporte las piezas más singulares.

Se produce un hecho adicional de gran consideración que ayuda a obtener la proyección internacional, que es la Olimpiada de Barcelona de 1992, que refuerza con piezas emblemáticas y singulares el contexto de base de nuestra arquitectura. Sin embargo, en contraposición con otras épocas de la historia, la participación de arquitectos extranjeros contribuye a un aspecto cosmopolita que perjudica a las figuras nacionales pero, aún así, en conjunto, la arquitectura propia sale reforzada.

En 1992 no sólo se alcanza el punto culminante de los esfuerzos de muchos años por intentar exponer una imagen diferenciada y valorada de nuestras posibilidades colectivas sino que, en el ámbito de la arquitectura, podríamos decir que coincide con un punto de inflexión en el creciente progreso de nuestra arquitectura.

Efectivamente, no solamente se consolidan las estructuras políticas, sino que paralelamente se están produciendo, en el contexto internacional, una serie de cambios radicales en los sistemas de valores que hacen evolu-

les èpoques més riques i fructíferes, en què la nostra arquitectura ha estat més ben valorada aquí i arreu.

En contraposició amb la sòlida imatge donada per l'obra pública, no podem afirmar el mateix pel que fa a l'obra privada, encara que, amb els anys, la influència de la primera s'ha anat incorporant també al clima general. Els resultats han estat molt significatius, però puntuals. Ens ha mancat encara un bon gruix d'arquitectura de nivell mitjà. Tenim un desequilibri en la majoria socioeconòmica, política i professional, que no propicia el floriment d'una arquitectura mitjana de qualitat que suporti les peces més singulars.

Es produeix un fet afegit de gran consideració que ajuda a obtenir la projecció internacional, que és l'Olimpiada de Barcelona de 1992, que reforça amb peces emblemàtiques i singulars el context de base de la nostra arquitectura. En contraposició amb altres èpoques de la història, però, la participació d'arquitectes estrangers contribueix a un aspecte cosmopolita, en detriment de les figures nacionals, encara que, en conjunt, l'arquitectura pròpia en surt reforçada.

Amb la data de 1992 no tan sols s'assoleix el punt culminant dels esforços de molts anys per intentar exposar una imatge diferenciada i valorada de les nostres possibilitats col·lectives sinó que, en l'àmbit de l'arquitectura, podríem dir que coincideix amb un punt d'inflexió en el progrés creixent de la nostra arquitectura.

Efectivament, no solament es consoliden les estructures polítiques sinó que, paral·lelament, s'estan produint en el context internacional una sèrie de canvis radicals en els sistemes de valors que fan evolucionar el món de les relacions culturals vers un camí diferent.

En aquest final de segle, les ideologies que prosperen són enormement pragmàtiques i economicistes, de

cionar el mundo de las relaciones culturales hacia un camino diferente.

En este fin de siglo, las ideologías que prosperan son enormemente pragmáticas y economicistas, de manera que las valoraciones culturales pasan por una crisis de identidad manifiesta. Se mira con malos ojos el mundo de las ideas, pero la necesidad de mantener la imagen pública hace que se continúe mimando la arquitectura, especialmente las grandes realizaciones, muchas veces inútilmente faraónicas, por encima de las de valor más colectivo.

Y con eso Cataluña pierde mucho, pues su identidad se basa en una especie de tejido civil cuyos valores básicos son la discreción y la racionalidad, no desprovista de elegancia y creatividad, y el trabajo bien hecho de cada día y en todos los ámbitos de la disciplina.

Son muchos los indicios que contribuyen a percibir una cierta inflexión en el estado de la arquitectura, en la que se perciben síntomas de cansancio y de cambio, que influyen en un cierto estado de temor y desconcierto que definen el momento presente. La problemática es muy compleja y tiene connotaciones culturales, de evolución histórica y política, social y económica. También el ámbito de responsabilidades y de estructura profesional y educativa plantea retos que son vinculados con una cierta inquietud, que inevitablemente influye en los resultados.

En el ámbito sociocultural estamos en el mundo de la imagen por encima de todo, de la ostentación, de las apariencias más del ser, del cinismo como valor progresista, del esnobismo y la vanidad, ... de la superficialidad, abandonando la reflexión seria sobre qué es el arte de construir, en beneficio de la forma por la forma.

En este contexto nuevo, se producen

manera que les valoracions culturals passen per una crisi evident d'identitat. Es mira amb mals ulls el món de les idees, però la necessitat de mantenir la imatge pública fa que es continui mimant l'arquitectura, especialment les grans realitzacions, moltes d'elles inútilment faraòniques, per sobre de les de valor més col·lectiu. I amb això, Catalunya hi perd molt, perquè la seva identitat es basa en una espècie de teixit civil que té com a valors bàsics la discreció i la racionalitat, no desproveïda d'elegància i creativitat, i la feina ben feta de cada dia i en tots els àmbits de la disciplina.

Són molts els indicis que contribueixen a percebre una certa inflexió en l'estat de l'arquitectura i en perceben símptomes de cansament i de canvi, que influeixen en l'estat de temor i desconcert que defineixen el moment present. La problemàtica és molt complexa i té connotacions culturals, d'evolució històrica i política, socials i econòmiques. També l'àmbit de responsabilitats i d'estructura professional i educativa planteja reptes que són viscuts amb certa inquietud, que inevitablement influeix en els resultats.

En l'àmbit sociocultural estem en el món de la imatge per sobre de tot, de l'ostentació, del semblar més que ésser, del cinisme com a valor progressista, de l'esnobisme i la fatuïtat, de les aparences... de la superficialitat, i s'abandona la reflexió seriosa sobre què és l'art de construir, en benefici de la forma per la forma.

En aquest nou context, es produeixen esdeveniments polítics al nivell de l'Estat que provoquen una certa mala consciència col·lectiva catalana i, per sorpresa, els anys del franquisme comencen a deixar sentir novament la seva olor unificadora. Així, des d'un punt de vista qualitatiu, la millora quantitativa de l'Estat en relació amb Catalunya fa que la tradicional diferenciació sigui, en aquest moment, més petita, i que hi hagi un intercanvi i una relació més important en benefici del conjunt.

sacontecimientos políticos a nivel del Estado que provocan una cierta mala conciencia colectiva catalana y, por sorpresa, los años de franquismo comienzan a dejar sentir nuevamente su olor unificador. Así, desde un punto de vista cualitativo, la mejora cuantitativa del Estado en relación con Cataluña hace que la diferenciación tradicional sea menor en este momento, y que haya un intercambio y una relación más importante en beneficio del conjunto.

A ello contribuyen, de entrada, el nuevo mundo de las comunicaciones y la unificación económica y tecnológica, pero también una cierta pérdida de la voluntad colectiva de ser, de vivir de manera diferente, una falta de amor por aquello que es propio y, muchas veces, la vergüenza de ser diferentes. No se sabe bien por qué, pero lo que queda claro es que el ímpetu de los años ochenta se está empezando a diluir en los principios de la década de los noventa, que se abre un nuevo período en el que, al tiempo que se mantiene aún el nivel de calidad, es fácil detectar varias inquietudes que afectan a todos los ámbitos en los que se desarrolla la producción arquitectónica.

Indicios para la decadencia

En el ámbito de la política, la renovación de la clase dirigente, mucho más pendiente de los resultados de la votación inmediata, hace desaparecer la visión a medio y largo plazo que caracterizó los primeros momentos. Independientemente de su valor personal, la ilusión de la primera democracia –aquél creer que todo era posible– dotó de gran ambición a las administraciones, y una buena manera de mostrar físicamente su ambición era la arquitectura. Ahora no hay que crear sino ha de

Hi contribueixen, d'entrada, el nou món de les comunicacions i la unificació econòmica i tecnològica, però també una certa pèrdua de la voluntat col·lectiva d'ésser, de viure de manera diferent, una manca d'amor per allò que és propi i, moltes vegades, la vergonya de ser diferents. No se sap ben bé per què, però el que queda clar és que l'embranchida dels anys vuitanta es comença a diluir en els primers anys de la dècada dels noranta, i s'obre un nou període en el qual, tot i que encara es manté el nivell de qualitat, és fàcil detectar inquietuds variades que afecten tots els àmbits en què es desenvolupa la producció arquitectònica.

Indicis per a la decadència

En l'àmbit de la política, la renovació de la classe dirigent, molt més pendent dels resultats de la votació immediata, fa desaparèixer la visió a mitjà i llarg termini que va caracteritzar els primers moments. Independentment de la seva vàlua personal, la il·lusió de la primera democràcia –aquell creure que tot era possible– va dotar de gran ambició les administracions, i una bona manera de mostrar físicament l'ambició era l'arquitectura. Ara no s'ha de crear sinó que s'ha d'administrar, diuen, i les decisions, cada cop en mans –i al cap– de gent menys agosarada, per no dir més mediocre, repercuteixen en el que és més visible. D'aquesta manera, la màquina burocràtica i funcional de la Administració s'ha anat engrandint i fent-se cada cop més pesada, inoperativa i mancada d'ambició, protegida per una allau de normatives.

Crear coses noves comporta un risc, i actualment aquest risc només es pot córrer en obres emblemàtiques, els autors de les quals són més indiscutibles. De manera que, executades les grans operacions, el cos bàsic en quantitat arquitectònica, la feina de cada dia, ha passat a ser sospitosa –ja no ens creiem el país que podíem fer– i ens conformem amb el que tenim.

administrar, dicen, y las decisiones, cada vez en las manos –y en las mentes– de gente menos audaz, por no decir más mediocre, que repercute en aquello más visible. De esta manera la máquina burocrática y funcional de la Administración se ha ido expandiendo, haciéndose cada vez más pesada, inoperativa y deficiente de ambición, protegida por una avalancha de normativas.

Crear cosas nuevas supone un riesgo, y en el momento actual este riesgo sólo se puede correr en obras emblemáticas cuyos autores son más indiscutibles. De manera que, ejecutadas las grandes operaciones, el cuerpo básico en cantidad arquitectónica, el trabajo de cada día, ha pasado a ser sospechoso –ya no nos creemos el país que podíamos hacer– y nos conformamos con lo que tenemos.

Paralelamente al cambio político, y relacionada con la eclosión de los medios de comunicación, aparece una nueva lectura de la arquitectura, más ligada a la crónica social de los triunfadores que al debate arquitectónico. La cultura pasa momentos difíciles. ¿Las cosas son importantes porque se habla de ellas, o se habla de ellas porque son importantes? ¿Existe realmente todo eso que nos llega por todos lados, o es una ficción mediática? ¿Es eso lo que realmente es la nuestra cultura o es aquello que algunos entienden por cultura? ¿Dónde está el debate de ideas propio del siglo que estamos acabando?

Estamos en el territorio de la apariencia e irónicamente nos quieren hacer entender que lo que es más visible es realmente lo más impactante. Se han perdido los criterios, el oficio, las escuelas de pensamiento y, sobre todo, la capacidad para valorar los trabajos más discretos. La degeneración del trabajo de cada día pasa precisamente por la degradación

Paral·lelament al canvi polític, i juntament amb l'eclosió dels mitjans de comunicació, apareix una nova lectura de l'arquitectura, més lligada a la crònica social dels triomfa-dors que al debat arquitectònic. La cultura passa moments dubtosos. Les coses són importants perquè se'n parla, o bé se'n parla perquè són importants? Existeix real-ment tot allò que ens arriba per tots cantons o és una ficció mediàtica? És això el que realment és la nostra cultura o és allò que alguns entenen per cultura? On és el debat d'idees propi del segle que estem acabant?

Estem en el territori de l'aparença i, irònicament, ens volen fer entendre que allò que és més visible és realment més impactant. S'han perdut els criteris, l'ofici, les escoles de pensament i, sobretot, la capacitat per valorar les feines més discretes. La degeneració de la feina de cada dia passa precisament per la degradació cultural de tothom. L'obra pública esdevé més poruga i escassa, tant per la burocratització i la pèrdua d'il·lusió de l'Administració com per les restriccions pressupostàries.

Però el fet que darrerament produeix més desconcert està relacionat amb la ideologia que organitza el món

5

6

cultural de todos. La obra pública se convierte en más espantosa y escasa tanto por la burocratización y pérdida de ilusión de la Administración como por las restricciones presupuestarias. Pero el aspecto que últimamente produce más desconcierto está relacionado con la ideología que organiza el mundo de hoy en día: el economicismo, la competitividad. Estos criterios neoliberales pueden tener una gran repercusión en el bienestar de la sociedad pero, en cambio, de poco sirven para aquellas actividades productivas que tienen relación con el mundo de las ideas. Quiero decir que la actividad arquitectónica no se puede valorar únicamente en términos económicos. Todos saben que siempre ha costado lo mismo el trabajo de un mal arquitecto que el de uno bueno. Es por eso que muchas veces parece increíble cómo se puede confiar tanta responsabilidad a gente visiblemente incompetente. Simplemente, no se ha medido nunca en función de sus capacidades, no solamente en el contenido artístico, sino en las -más importantes para mi- de la gestión económica, del rigor constructivo, de la atención directa a los problemas de la obra, del trabajo completo y en profundidad, etc. Ahora resulta que la arquitectura prescinde de todo eso que la singulariza según la personalidad de cada autor y la iguala por lo bajo, estableciendo unos criterios de competencia estrictamente económicos. La competencia siempre había existido entre los arquitectos, y muy fuerte; desde el gótico, y no digamos en el Renacimiento italiano, en nuestro Modernismo..., pero la competencia era mayoritariamente intelectual, en términos de la investigación de nuevos mundos, de nuevas formas y maneras..., de llegar con más fuerza a la sociedad. Ahora no; lo importante

avui dia: l'economicisme, la competitivitat. Aquests criteris neoliberals poden tenir una gran repercussió en el benestar de la societat però, en canvi, serveixen poc per a aquelles activitats productives que tenen relació amb el món de les idees. Vull dir que l'activitat arquitectònica no es pot valorar només en termes econòmics.

Tothom sap que sempre ha costat el mateix la feina d'un mal arquitecte que la d'un de bo. És per això que moltes vegades sembla increïble com es pot confiar tanta responsabilitat en gent visiblement incompetent. Simplement no s'ha mesurat mai segons les seves capacitats, no solament en la vessant artística, sinó en les -més importants per a mi- de la gestió econòmica, del rigor constructiu, de l'atenció directa als problemes de l'obra, del treball exhaustiu i amb profunditat, etc. Ara resulta que l'arquitectura prescindeix de tot allò que la singularitza segons la personalitat de cada autor i la iguala per baix, en establir uns criteris de competència estrictament econòmics.

La competència sempre havia existit entre els arquitectes, i molt forta; des del gòtic, no diguem al Renaixement Italià, en el nostre Modernisme... però la competència era majoritàriament intel·lectual, en termes de recerca de nous móns, de noves formes i maneres..., d'arribar amb més força a la societat. Ara no; l'important és provocar les consciències per ocupar una posició econòmica millor; els arquitectes han passat de ser competidors intel·lectuals a ser competidors socials, en la línia del semblar més que de l'ésser, amb l'empobriment que això comporta.

Fem obres més cridaneres però amb menys contingut. És veritat que la situació és la resposta adequada a les exigències socials; però també ho és pel malversament del capital de prestigi que la nostra professió tenia; un prestigi que hem perdut no solament amb la feina mal feta, sinó també amb l'actitud dels qui, des de posicions

es provocar las conciencias para ocupar una mejor posición económica; los arquitectos han pasado de ser competidores intelectuales a ser competidores sociales, en la línea del parecer más que del ser, con el correspondiente empobrecimiento.

Hacemos obras más llamativas pero con menos contenido. Es verdad que la situación es la respuesta adecuada a las exigencias sociales; pero también lo es en función de la malversación del capital de prestigio que tenía nuestra profesión; prestigio que hemos perdido no solamente con el trabajo mal hecho, sino también con la actitud de quienes, ocupando situaciones de privilegio, han observado la realidad con ojos llenos de cinismo y distanciamiento; desde un punto de vista global, ambas imágenes han desviado y desdibujado la figura auténtica de la profesión y han provocado una situación muy delicada. Si hablamos con el grueso de la profesión, encontraremos una mayoría de desconcertados y atemorizados, que buscan de manera desorientada la manera de encontrar un encaje adecuado en el futuro más inmediato.

La clase política, incapaz de aceptar el fracaso de muchos en sus planteamientos y desviaciones, incapaz de regenerarse a sí misma, ha olvidado la creación diaria de un país diferente para concentrarse en la administración de los presupuestos. Se ha acabado el riesgo intelectual; como se han acabado, en cierta manera, las ideas diferentes (derecha-izquierda) que podían producir ciudades -con sus arquitecturas diferentes. Abandonada la idea de creación de un nuevo y renovado país, Cataluña ha sufrido, además, la "regionalización" de su cultura. Abandonada la idea de ruptura, se ha pasado a un concepto de compromiso moderado y uniformador que nos asimila a muchas

de privilegi, han observat la realitat amb cinisme i distanciament; des d'un punt de vista global, ambdues imatges han esquarterat i desdibuixat la figura autèntica de la professió i han provocat una situació molt delicada. Si parlem amb el gruix de la professió, hi trobarem molts desconcertats i atemorits, que cerquen de manera desorientada la manera de trobar un encaix adequat en el futur més immediat.

La classe política, incapaç d'acceptar el fracàs de molts en els seus planejaments i desviacions, incapaç de regenerar-se a si mateixa, ha oblidat la creació diària d'un país diferent per concentrar-se en l'administració dels pressupostos. S'ha acabat el risc intel·lectual, com s'han acabat, d'alguna manera, les idees diferents (dreta-esquerra) que podien produir ciutats -amb les seves arquitectures- diferents. Abandonada la idea de creació d'un país nou i renovat, Catalunya ha patit, a més, la «regionalització» de la seva cultura. Abandonada la idea de ruptura, s'ha passat a un concepte de compromís moderat i uniformador que ens assimila a moltes autonomies artificials i sense sentit de nació. Però, en l'àmbit de la mundialització, aquesta evolució va també vers una unificació de tecnologies i idees, en contra de les actituds localistes.

Qüestions per a un debat futur

Independentment que les revistes fetes en català les podríem comptar amb la meitat dels dits d'una mà, la presència de l'arquitectura feta a Catalunya en revistes d'àmbit estatal i internacional és molt alta. Continua interessant molt el que es fa aquí.

Pel que fa a la difusió sistemàtica, la revista del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya (COAC), feta en català, té una línia editorial generalista. No és que estigui malament que hi hagi arquitectes de fora, ben al contrari; però podria ser un bon camí que *Quaderns*, amb la

autonomías artificiales y sin sentido de nación. Pero en el ámbito de la mundialización, esta evolución va también hacia una unificación de tecnologías e ideas, en contra de las actitudes localistas.

Cuestiones para un futuro debate

Independientemente de que las revistas hechas en catalán podrían contarse con la mitad de los dedos de una mano, la presencia de la arquitectura hecha en Cataluña en revistas de ámbito estatal e internacional es muy alta. Continúa interesando mucho lo que se hace aquí.

En lo referente a la difusión sistemática, la revista del COAC, hecha en catalán, tiene una línea editorial generalista. No es que esté mal que en ella salgan arquitectos de fuera, más bien lo contrario; pero podría ser un buen camino que Quàderns, con su difusión internacional, aprovechara la ocasión para mostrar con más convencimiento la realidad de nuestra arquitectura en una edición hecha en inglés y catalán. Otras publicaciones de ámbito igualmente reducido, como las nórdicas, centran mayoritariamente su contenido en la obra autóctona, con algunas pinceladas de actualidad de orden general.

El efecto "regionalizador" lo encontramos también en el carácter "provinciano" de los encargos más emblemáticos, recurriendo a grandes figuras mundiales, obviando así la capacidad –existente– de muchos arquitectos del país, con lo cual pasamos a ser un pequeño apéndice de lo que estos arquitectos construyen en la "aldea global". Como en el ámbito de los deportes, resulta imprescindible que los encargos que se efectúan a los arquitectos foráneos marquen la diferencia, que no nos pensemos que sólo por el hecho de ser de fuera ya tienen

seva difusió internacional, aprofités l'avinentesa per mostrar amb més convenciment la realitat de la nostra arquitectura en una edició feta en anglès i català. Altres publicacions d'àmbit igualment reduït, com les nòrdiques, centren majoritàriament els seus continguts en l'obra autòctona, amb algunes pinzellades d'actualitat d'ordre general.

L'efecte «regionalitzador» el trobem també en el caràcter «provincià» dels encàrrecs més emblemàtics, en què es recorre a grans figures mundials, i s'obvia així la capacitat –que la tenim– de molts arquitectes del país, amb la qual cosa, passem a ser un apèndix en petit del que aquests arquitectes construeixen en el «poble global». Com succeeix en l'àmbit de l'esport, cal que els encàrrecs que es fan als arquitectes forans marquin la diferència; que no ens pensem que, pel sol fet de ser de fora, ja tenen un plus de qualitat; en definitiva, que aquelles grans realitzacions serveixin per millorar el teixit propi de la nostra activitat.

Aquesta és la realitat: el nivell de la nostra arquitectura (centrada bàsicament en les realitzacions d'iniciativa pública) és, en els exemples més significatius, notable. Segons com ho es més del que ens correspondria comparativament, a la vista de la nostra entitat demogràfica i econòmica; podem constatar que en alguns aspectes estem en una situació millor que altres àrees més benestants i organitzades. Ara bé, la posició privilegiada que hem tingut no ens ha de servir per oblidar que cal millorar-la i fer-la més massiva, que també cal créixer.

Aquesta realitat, que no és la de la massa de la construcció del país, no ens pot fer sentir plenament realitzats col·lectivament. Les realitzacions interessants, fetes per arquitectes amb gran capacitat creativa, es barregen amb un gruix de banalitat majoritari. Hem de fer créixer la qualitat de l'arquitectura mitjana per pujar el llistó de la

un plus de calidad; en definitiva, que aquellas grandes realizaciones sirvan para mejorar el tejido propio de nuestra actividad.

Ésta es la realidad: el nivel de nuestra arquitectura (centrada básicamente en las realizaciones de iniciativa pública) es, en sus ejemplos más significativos, notable. En cierta manera, lo es más de lo que nos correspondería comparativamente, a la vista de nuestra entidad demográfica y económica; podemos constatar que, en ciertos aspectos estamos en mejor situación que otras áreas mejor paradas y organizadas. Ahora bien, la posición privilegiada que hemos alcanzado no nos ha de servir para olvidar que hace falta mejorarla y hacerla más masiva, que también hace falta crecer.

Esta realidad, que es la de la masa de la construcción del país, no nos puede hacer sentir plenamente realizados colectivamente. Las realizaciones interesantes, hechas por arquitectos con gran capacidad creativa, se mezclan con un grueso de banalidad mayoritaria. Tenemos que hacer crecer la calidad de la arquitectura media para subir el listón de la superior.

Uno de los aspectos que pueden contribuir, en mayor medida, a este adiestramiento necesario ha de ser la enseñanza, donde deberá realizarse un estudio profundo de la situación de las escuelas de arquitectura, de las dos públicas que han generado la mayor parte de nuestros arquitectos, y de lo que puedan aportar las nuevas que se han constituido. La enseñanza de arquitectura es, probablemente, el factor diferenciador más importante de la manera de hacer de nuestros arquitectos.

El deterioro de la estructura administrativa ha generado un sistema de distribución de los encargos que no garantiza ni la imparcialidad ni la bondad de la elección. El sistema de con-

superior.

Un dels aspectes que poden contribuir més a aquest redreçament necessari ha de ser l'ensenyament, en què cal fer un estudi aprofundit de la situació de les escoles d'arquitectura, de les dues públiques que han generat la major part dels nostres arquitectes i del que puguin aportar les noves que s'han constituït. L'ensenyament de l'arquitectura és, probablement, el factor diferenciador més important de la manera de fer dels nostres arquitectes.

El deteriorament de l'estructura administrativa ha generat un sistema de distribució dels encàrrecs que no garanteix ni l'equanimitat ni la bondat de l'elecció. El sistema de concursos actual no serveix, perquè està fet amb idees de competitivitat no pensades per a l'arquitectura sinó per a la indústria, sobre la base de l'aspecte econòmic i de la dificultat de comparar la trajectòria i l'especialitat professional. Aquest és un dels problemes que poden repercutir amb més intensitat en la qualitat futura de la nostra producció.

L'altra necessitat és la de la definició competencial de la professió, en que cal fer un estudi decisiu i un debat constant, especialment en l'àmbit del col·legi professional. La situació actual de desconcert i preocupació té molt a

7

8

curso actual no sirve, porque está hecho con ideas de competitividad no pensadas para la arquitectura sino para la industria, sobre la base del factor económico y de la dificultad de comparar la trayectoria y la especialidad profesional. Éste es uno de los problemas que pueden repercutir con más intensidad en la calidad futura de nuestra producción.

Otra necesidad es la definición competencial de la profesión, aspecto en el que hará falta un continuo y decisivo estudio y debate, especialmente en el ámbito del colegio profesional. La situación actual de desconcierto y preocupación tiene mucho que ver también con la estructura jurídica del sistema de responsabilidades profesionales que utiliza la figura del arquitecto como centro de toda actividad sin darle la posibilidad de centralizar todo el control jerárquico. Deberá alcanzarse un buen equilibrio entre el necesario y exigible control total de la realización y el sistema de responsabilidades civiles que tal actividad necesita. Está claro que es un tema muy difícil y delicado, que precisa incorporar los resultados de la evolución de las tecnologías industriales con el necesario control responsable de la obra final. El problema de fondo, sin embargo, continúa siendo que la expresión cultural del país a través de la arquitectura se ha debilitado. Se nos está moviendo la base. Inmersos en el empobrecimiento cultural de la sociedad, con unos políticos que sólo creen en sus posibles futuros votos y no en sus ideas, y puesto que, en el fondo, colectivamente los catalanes no creemos lo suficiente en Cataluña como una entidad a salvar, nuestra arquitectura sale perdiendo, y tiene cada vez más dificultades para perpetuar la capacidad de expresar ideas diferentes de las de otros países.

veure també amb l'estructura jurídica del sistema de responsabilitats professionals que utilitza la figura de l'arquitecte com a centre de tota l'activitat, sense donar-li la possibilitat de centralitzar tot el control jeràrquic. Cal trobar un bon equilibri entre el control total de la realització, necessari i exigible, el sistema de responsabilitats civils que aquesta activitat necessita. Està clar que és un tema molt difícil i delicat perquè demana incorporar els resultats de l'evolució de les tecnologies industrials, amb el necessari control responsable de l'obra final.

El problema de fons, però, continua essent que l'expressió cultural del país per mitjà de l'arquitectura es va afeblir. Ens està trontollant la base. Immersos en l'empobriment cultural de la societat, amb uns polítics que només creuen en els seus futurs vots possibles i no en les seves idees, i com que, en el fons, col·lectivament els catalans no creguem prou en Catalunya com una entitat que cal salvar, la nostra arquitectura hi surt perdent, perquè cada cop té més dificultats per perpetuar la capacitat d'expressar idees diferents de les dels altres països.

No s'ha esmentat en aquest text la problemàtica referida al conjunt dels Països Catalans. Si ja hem parlat de la dificultat d'anàlisi que representa l'activitat específica del Principat amb relació a la problemàtica de la regionalització i la generalització de sistemes de comunicació cultural, veurem que, en les comunitats més properes, els sistemes d'identificació per la història comuna, el clima, la llengua, i, en general, el major comú denominador que ens identifica com una cultura provenint de les mateixes arrels (encara que distorsionada, en el bon sentit de la paraula, amb els avatars propis de cada comunitat) fa que s'hi superposin realitats aparentment contradictòries, en el sentit que, paral·lelament a una sintonia coincident, hi sobreviuen desconeixements i oblidats malaltissos.

Més enllà de les amistats personals -que n'hi ha, moltes i molt significatives- la distorsió provocada des de fora

No se ha mencionado en este texto la problemática referida al conjunto de los Países Catalanes. Si ya tenemos que hablar de la dificultad de análisis que supone la actividad específica del Principado en relación con la problemática de la regionalización y la generalización de sistemas de comunicación cultural, veremos que en las comunidades más próximas los sistemas de identificación por la historia común, el clima, la lengua y, en general, el mayor denominador común que nos identifica como una cultura proveniente de las mismas raíces (aún distorsionada, en el buen sentido de la palabra, con sus avatares propios de cada comunidad) hace que se superpongan realidades aparentemente contradictorias, en el sentido de que paralelamente a una sintonía coincidente, sobreviven desconocimientos y olvidos enfermizos. Más allá de las amistades personales -que las hay, muchas y muy significativas-, la distorsión provocada desde fuera con la voluntad clara de evitar una suma cultural hace que la intercomunicación en beneficio de la fuerza de la unidad sea realmente muy inferior de la que la historia y el posible futuro común, haría prever. En este sentido, se cree necesaria una mayor y más estrecha comunicación para aprovechar, precisamente los que nos parecemos, el mencionado ataque de las ideas unificadoras y globalizadoras.

La unificación cultural del mundo está haciendo perder las singularidades y los olores y los sabores diferenciados son tratados folclóricamente. Si no tenemos un país en que creer, si no nos lo creemos, difícilmente obtendremos resultados diferenciados. Tenemos una buena estructura económica y administrativa, tenemos un número importante de buenos arquitectos, tenemos una idea de progreso muy cosmo-

amb la voluntat clara d'evitar una suma cultural fa que la intercomunicació en benefici de la força de la unitat sigui, realment, molt inferior a la que la història i el possible futur comú faria preveure. En aquest sentit, es creu necessària una comunicació més gran i molt més estreta, per aprofitar, precisament els qui ens semblen, l'atac ja esmentat de les idees unificadores i globalitzadores.

La unificació cultural del món està fent perdre les singularitats, i les olors i els sabors diferenciats són tractats folklòricament. Si no tenim un país en el qual creure, si no ens el creiem, difícilment tindrem resultats diferenciats. Tenim una bona estructura econòmica i administrativa, tenim un nombre important de bons arquitectes, tenim una idea de progrés molt cosmopolita, però en aquest context no podem esperar una etapa especialment fructífera. La nostra problemàtica s'ha fos amb la de tothom.

9

10

polita, pero en este contexto no podemos esperar una etapa especialmente fructífera. Nuestra problemática se ha fundido con la de todos.

No es especialmente un problema específico de nuestro país ni del Estado en el que está integrado; es el problema de cómo hacer que los creadores actúen con la sinceridad que les genera su entorno, sin la necesidad de entrar a formar parte del mercado mundial. La problemática, de alcance multidisciplinario (cine, arte, moda, arquitectura, etc.), pasa por mantener ferozmente nuestro localismo, nuestra manera de hacer, y abierta, al mundo al mismo tiempo. Las nuevas tecnologías, el crecimiento sostenible, la protección del patrimonio y de los ecosistemas, la velocidad de la información, la estructura del mercado libre, son elementos que pueden ser importantísimos para el progreso pero, en cambio, el mal uso de ellos puede ser enormemente empobrecedor, en el sentido de que todo parecerá. No conviene que nos parezcamos por lo bajo, por el mínimo denominador común, sino que con ambición aprovechemos nuestra tradición e historia, que es rica e importante, y podamos encontrar un camino de progreso continuado, mejorando propuestas y haciendo crecer intelectualmente la realidad física del país y mejorando el sistema de vida de sus ciudadanos.”

A: ¿En los últimos diez años, podría usted identificar las mejores obras y los mejores arquitectos catalanes, en especial los más jóvenes (entre 30 y 40 años) y explicar las razones de su elección?

A. P.: *La arquitectura no tiene edad. Pretender que se puede seleccionar su calidad con relación a la edad de quienes la conciben, en un momento en que el trabajo arquitectónico, sea*

No és especialment un problema específic del nostre país ni de l'Estat al qual està integrat; és el problema de com fer que els creadors ho siguin amb la sinceritat que els genera el seu entorn, sense la necessitat d'entrar a formar part del mercat mundial. La problemàtica, d'abast multidisciplinari (cinema, art, moda, arquitectura, etc.), passa per mantenir aferrissadament el nostre localisme, la nostra manera de fer, però alhora oberta al món. Les noves tecnologies, el creixement sostenible, la protecció del patrimoni i dels ecosistemes, la velocitat de la informació, l'estructura de mercat lliure, són elements que poden ser importantíssims per al progrés, tanmateix, el mal ús d'aquests, pot ser, enormement empobridor, en el sentit que tot s'assemblarà. No convé que ens assemblem per baix, pel mínim comú denominador, sinó que amb ambició aprofitem la nostra tradició i història, que és rica i important, i hi puguem trobar un camí de progrés continuat, perfeccionant propostes i fent créixer intel·lectualment la realitat física del país, i així millorar el sistema de vida dels seus ciutadans.»

A: *Als darrers deu anys, podríeu identificar les millors obres i els millors arquitectes catalans, en especial els més joves (entre 30 i 40 anys) i explicar les raons de la vostra selecció?*

A. P.: L'arquitectura no té edat. Pretendre que la seva qualitat es pot seleccionar en relació amb l'edat dels qui la conceben, en un moment en què el treball arquitectònic, sigui quin sigui el volum de l'obra, és sempre d'un equip, és absurd; com també ho és pensar que pel fet de ser més jove està millor, o a l'inrevés. Hi ha bona arquitectura feta des de totes les edats. No discriminaria ningú per raó de l'edat; és lògic que la gent més jove es plantegi noves maneres de concebre l'espai i la construcció, però això no garanteix que aquesta manera diferent de veure tingui com a resultat una millora arquitectònica. L'arquitectura no són idees -noves o velles- sinó una disciplina que permet construir condicions de

cual sea el volumen de la obra, es siempre de un equipo, es absurdo; como también lo es pensar que por el hecho de ser más joven está mejor, o al revés. Hay una buena arquitectura hecha desde todas las edades. No discriminaría a nadie por razón de edad; es lógico que la gente más joven se planteen nuevas maneras de concebir el espacio y la construcción, pero eso no garantiza que esta manera diferente de ver tenga como resultado una mejora arquitectónica. La arquitectura no son ideas –nuevas o viejas– sino una disciplina que permite construir condiciones de vida mejores en todos los ámbitos de la existencia humana.

Quiero destacar muy especialmente la obra callada, pero sería y comprometida, de muchos arquitectos, que sin tener el privilegio de un encargo destacado y singular, generoso, comprensivo y con complicidad con el cliente, acaban produciendo arquitectura de sus encargos de cada día. Es preciso remarcarlo porque, detrás de muchas obras simplemente discretas y bien construidas, hay más esfuerzo, lucha, ilusión y energía que en muchas obras realizadas por las grandes figuras mediáticas.

A.: ¿Se está debatiendo si los jóvenes arquitectos de Madrid son mejores. ¿Cuál es su opinión al respecto y por qué?

A.P.: España, lo que llamamos el resto de España, ha pasado de la dictadura a la democracia, y eso ha propiciado que el país se encuentre de nuevo a sí mismo, fuera de la mala conciencia del franquismo, y que, por tanto, creyendo en sí mismo, ha mejorado espectacularmente su crecimiento económico. La consecuencia ha sido, por las razones aportadas en la primera respuesta, una mejor arquitectura.

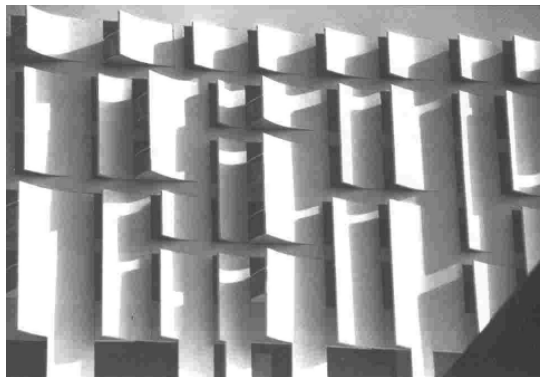
vida millors en tots els àmbits de l'existència humana.

Vull destacar molt especialment l'obra callada, però seriosa i compromesa, de molts arquitectes, que sense tenir el privilegi d'un encàrrec destacat i singular, generós, comprensiu i amb complicitat amb el client, acaben produint arquitectura amb els seus encàrrecs de cada dia. Cal remarcar-ho, perquè darrere de moltes obres simplement discretes i ben construïdes hi ha més esforç, lluita, il·lusió i energia que en moltes obres realitzades per les grans figures mediàtiques.

A: *S'està debatent si els joves arquitectes de Madrid són millors. Quina és la vostra opinió respecte d'això i per què?*

A. P.: Espanya, el que en diem la resta d'Espanya, ha passat de la dictadura a la democràcia, i això ha propiciat que el país es trobés de nou amb si mateix, fora de la mala consciència del franquisme, i que, per tant, creent en si mateix, ha millorat espectacularment el seu creixement econòmic. La conseqüència ha estat, per les raons adduïdes en la primera resposta, una arquitectura millor.

Pretendre comparar Barcelona i Madrid, més enllà de produir un cansament estèril, és donar per sabut que en

11

Pretender comparar Barcelona y Madrid, más allá de producir un cansancio estéril, es dar por sabido que en eso Cataluña tiene perdida la batalla. España nos quiere asimilar -quizá con la mejor intención- a una de sus "regiones" y en consecuencia, la metrópolis, más fuerte, más grande y con más influencia mundial, tiene siempre las de ganar.

La pretendida "globalidad" de la actividad arquitectónica no responde a las necesidades del país y de sus arquitectos; es una opción respetable pero no tiene nada que ver con la realidad interna. La arquitectura catalana no será mejor porque sus arquitectos trabajen fuera; será un hecho muy bienvenido y nos dará reconocimiento, pero con eso no hacemos arquitectura catalana; es una cierta manera de provincianismo el esperar que al ser reconocido por las obras que hacemos fuera subiremos nuestro nivel.

A lo largo de la historia, nuestros artistas y arquitectos más relevantes (Miró, Dalí, Casals, Gaudí, Sert, E. Miralles...) alcanzaron la universalidad a partir de ser muy de este pequeño país y estando siempre cercanos a sus orígenes. Su universalidad proviene de su específica diversidad, de aquella manera de hacer las cosas diferentes. La globalización no ha de consistir en que todos hagamos lo mismo, con los mismos criterios, desprovistos de las raíces del propio origen.

El hecho de que seguimos un país pequeño no nos resta capacidades, más allá de aquellas que en beneficio de la uniformidad nos quieren sacar.

Este problema no lo tienen, por ejemplo, los países nórdicos, ni Eslovenia, ni Chequia, ni Eslovaquia, etc., y, en general, todas aquellas naciones que pueden decidir su destino colectivo y que pueden crear aún en ellas mismas.

això Catalunya ho té perdut. Espanya ens vol assimilar -potser amb la millor intenció- a una de les seves «regions» i això fa que automàticament passem a ser provincians i, per tant, perdedors com a conseqüència que la metròpoli, més forta, més gran i amb més influència mundial, té sempre les de guanyar.

La pretesa «globalitat» de l'activitat arquitectònica no respon a les necessitats del país i dels seus arquitectes; és una opció respectable però no té res a veure amb la realitat interna. L'arquitectura catalana no serà millor perquè els seus arquitectes treballin a fora; serà un fet molt benvingut i ens donarà reconeixement, però amb això no fem arquitectura catalana; és una mena de provincianisme esperar que en ser reconegut en les obres que fem a fora pujarem el nostre nivell.

Al llarg de la història, els nostres artistes i arquitectes més rellevants (Miró, Dalí, Casals, Gaudí, Sert, E. Miralles...) han arribat a la universalitat a partir de ser molt d'aquest petit país i han estat sempre propers als seus orígens. La seva universalitat prové de la seva específica diversitat, d'aquella manera de fer les coses diferents. La globalització no ha de ser que tots fem el mateix, amb els mateixos criteris, desproveïts de les arrels del propi origen.

El fet que siguem un país petit no ens resta les nostres capacitats, més enllà d'aquelles que, en benefici de la uniformitat, ens volen treure.

Aquest problema no el tenen, per exemple, els països nòrdics, ni Eslovènia, ni Txèquia, ni Eslovàquia, etc., i, en general, totes aquelles nacions que poden decidir el seu destí col·lectiu i que poden creure encara en elles mateixes.

Per acabar, ningú no és millor ni pitjor, sinó diferent. Aquest és un debat fals, propiciat pels qui pretenen que siguem un ens regional més. Jo no crec en l'Europa dels estats

En conclusión, nadie es mejor ni peor, sino diferente. Éste es un debate falso propiciado por quienes pretenden que seamos un ente regional más. Yo no creo en la Europa de los estados como creadores de realidades monolíticas. Los aspectos de territorialidad diferenciada, en cambio, son el origen de los mejores resultados. Y en arquitectura las maneras de hacer diferentes dan resultados bastante vivos y auténticos.

A.: ¿Podría identificar los puntos fuertes y débiles de la profesión de la arquitectura en Cataluña?

A.P.: *Quedan descritos en el texto de la respuesta 1.*

com a creadors de realitats monolítiques. Els aspectes de territorialitat diferenciada, en canvi, són l'origen dels millors resultats. I en arquitectura les maneres de fer diferents donen resultats prou vius i autèntics.

A: *Podríeu identificar els punts forts i febles de la professió de l'arquitectura a Catalunya?*

A.P.: Queden descrits en el text de la resposta 1.

IMATGES:

- (1) Enric Miralles, Benedetta Tagliabue. Parque de los colores. Barcelona, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (2) RCR Arquitectes. Pista d'atletisme Tussol-Basil. Olot, Girona, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (3) Manuel Brullet, Alfonso de Luna. Edificis universitaris. Tarragona, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (4) Josep Llobet. Estudi Jorge de los Santos. Girona, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (5) BAAS, Jordi Badia i Mercè Sangenis. Habitatge unifamiliar a La Garriga. Barcelona, 2002. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (6) Josep Llinàs. Biblioteca al barri de Gràcia. Barcelona, 2002. *Quaderns*, núm. 235. COAC.
- (7) Mercè Berengué, José Miguel Roldán. Cases M&M a Bellaterra, Cerdanyola del Vallès, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (8) Benjamín Pleguezuelos, Mercedes Salesa. Instal·lació poliesportiva. Barcelona, 2001. Premis FAD 2002, ARQ-INFAD.
- (9) Vicente Guallart. Habitatge unifamiliar. Coma-ruga. INDE, a Abril de 2003. COAC.
- (10) Manuel Bailo, Rosa Rull. Hotel Ciutat d'Igualada. Igualada, 2001. INDE, a Abril de 2003. COAC.
- (11) Juli Capella. Hotel OMM. Barcelona. En construcció. Arquitectura COAM, núm. 331.